

**Deviant xulq atvoridagi o'smir bolalarning o'zini boshqarishi
uchun ijtimoiy muhitning ahamiyati**

Qobuljonova Diyora

Adixamjonova Xumora

Fizika yo'nalishi 1-bosqich talabalari

Tojiboyeva Nodiraxon Tursunaliyevna

„Pedagogika psixalogiya“ kafedrası o'qituvchisi

Andijon davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada voyaga yetmaganlar orasida yuzaga keladigan deviant hulq-atvor, uning ko'rinishlari, olimlar fikrlari, qarashlari va bu borada olib borilgan izlanishlari haqida ma'lumotlar berilgan. Oilada shaxslararo munosabatlar, oilada yuzaga keladigan nizolar va ularning farzandlar tarbiyasiga, xulq-atvori va ruhiyatiga ta'siri yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, ijtimoiy, deviant, xulq, o'z-o'zini boshqarish, muhit, oilaviy munosabatlar, o'smirlar, tarbiya, OAV g'amg'orlik.

Kirish. Jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilmasdan, balki unga to'siq bo'luvchi me'yordan og'ish ham mavjud bo'lib, ssotsiologiyada bu narsa „Deviantlik holatlari“ undan tug'iluvchi xulq atvorni „Deviant xulq-atvor“ deb nomlanadi. Deviant xulq-atvor jamiyatda o'rnatilgan ahloq me'yorlariga mos kelmaydigan insoniy faoliyat yoki hatti-harakat ijtimoiy hodisa bo'lib, yolg'onchilik, dangasalik, o'g'irlik,

ichkilikbozlik, giyohvaddlik, o'z joniga qasd qilish va boshqa ko'plab shu kabi holatlar ushbu xulq-atvor xususiyatlari hisoblanadi. Deviant so'zi lotincha „deviantio” so'zidan olingan bo'lib, chekinish, buzilish degan ma'noni anglatadi. Deviant xulq-atvor mavjud jamiyatda o'rnatilgan ahloq me'yorlariga mos kelmaydigan insoniy faoliyat yiku xatti-harakat, ijtimoiy xodisadir. Ma'lumki zamonaviy g'arb sotsiologiyasida deviant xulq atvorga turlicha qarashlar mavjud. Deviant xulq-atvorning eng ko'p tarqalgan va jamiyatda yaqqol namoyon bo'lish turi jinoyatcholik bo'lib ijtimoiy me'yorning buzilishi sifatida ushbu hodisa fanda juda qadimdan o'rganilgan. Deviant xulq-atvor bu muayan jamiyatda qabul qilingan huquq va ahloq me'yorlaridan chetga chiqishdir. XIX asrning ikkinchi yarmiga kelib pozitivistik maktab shakillanishi bilan jinoyatchilikni ham sababiylikda o'rganuvchi ta'limotlar paydo bo'la boshladi. Jumladan italiyalik psixiatr CH.Lombrozo Italiya qamoqxonalariidagi 14ming maxbus ustida tekshirish olib borib, „Jinoyatchilar tug'ma bo'lishadi” degan xulosaga kelishadi. Uning shogirdi E.Ferri jinoyatchilik sotsiologiyasi asarida ushbu omilga qo'shimcha ravishda ijtimoiy, iqtisodiy siyosiy omillarni ham ko'rsatadi. Keyinchalik ushbu ta'limotlar turli tanqidlarga uchragan bo'lsada, hozirgi kungacha ham G'arb sotsiologiyasining ba'zi namoyondalari ushbu ta'limotning u yoki bu yo'nalishlarini rivojlantirib kelishmoqda. Ularning ta'limotlariga ko'ra ichki sekretiya bezlari, aqliy rivojlanganlik darajasi, xromosomalarning tuzilishi va irsiy sabablar jinoyatchilik vas hu kabilarni tug'ma yoki biologik omillarni shakillanishiga ta'sir qiladi. Delinkvent xulq atvor- deviantlikning ko'rinishlaridan biri bo'lib bunday hatti-harakat odatda sho'xlik va ko'ngil xushlik harakatlarida namoyon bo'ladi. Masalan o'smir ko'p qavatli uy balkonidan turib yo'lovchilarga og'ir predmetlarni uloqtirishi va bundan lazzatlanishi mumkin. Bunday hatti harakatlar bora-bora deviantlikning og'irroq ko'rinishi kriminallikga o'tib ketishi mumkin. O'smirlar va yoshlar jinoyatchiligi, Hozirgi kunda o'smirlar orasida deviant fe'l atvorni o'sishi dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. O'smirlar ko'pincha chetga og'uvchi hatti-harakatlarni ongsiz ravishda behosdan qiladilar. SHuning uchun ularning ko'pchiligi qilgan ishlarini mohiyatini anglab yetmaydi. O'z hatosini aybini ko'rmaydi. So'rovlar natijasiga ko'ra o'smirlarni ko'pchiligi o'z jinoiy ishlarini sababini tashqi shart-sharoitlardan qidiradilar, tashqi dunyoni ayblaydilar,

so'ralganlarni to'rtidan bir qismi o'xshash vaziyatda har biri shunday hatti-harakatlar qilishini aytib o'tganlar. O'smirlarni hatti-harakatlarida chetga og'ish hollarini assosida sotsial-madaniy ehtiyojlarni rivojlanmaganli, ma'naviy dunyoni yetishmovligi yotadi. Shuni ham ta'kidlash lozimli, yoshlar deviatsiyasi jamiyatdagi sotsial munosabatlarni aks etirishidir. CHetga og'uvchi fe'l atvor sabablarini topish sotsial yordam tizimini tashkil qilish, tushuntirish tarbiya ishlarini olib borish bo'yicha yaxshi o'ylangan, maqsadli o'ylangan ishlar qilish kerak. Inson tajribasida eng birinchi va eng muhim ijtimoiy nazorat institui bu oiladir. Farzand tarbiyasida va barkamol avlodni shakillantirishda sog'lom oila muhitini o'zni kattadir. Qolaversa inson hatti-harakati va xulq atvori, faoliyatini ta'lim muassasalari, mahala, mehnat jamoasi, umum davlat miqiyosida esa qonunni himoya qilish organlari ham nazorat qilib boradi va ushbu shaxsga nisbatan ijtimoiy nazorat intitultlari vazifasini bajaradi. Deviant xulqli farzandi bor oila a'zolarining o'zaro munosabatlarida rad etilganlik va befarqlik kabilar ko'proq ko'zga tashlanadi. Tadqiqotlarning ko'rsatishicha ota-ona orasidagi doimiy nizolar, urus janjallar, o'zaro xusumat shuningdek mustahkam bo'lmagan nikoh deviant xulqida yoshligidan o'z asoratlarini ko'rsatadi. Bunday ota-onalar o'z farzandlarining ijtimoiy tarbiyasiga ularga nisbatan kam e'tobor beradilar.

Xulosa.

Jamiyatimiz taraqqiyoti munosabati bilan oila uning barcha hayotiy bosqichlari jiddiy o'zgarishlarga uchramoqda. Millatning tarixiy, milliy va regional xususiyatlarini hisobga olgan holda o'zbek oilalari taraqqiyotini umumiy va xususiy taraqqiyotlar asosida oilaviy tarbiyani maqsadga muvofiq yaxshilash lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karakulova U.A. Deviant xulq-atvor rivojlanishida oilaviy munosabatlarning ta'siri. Pedagogik va psixalogik tadqiqotlar 2023. 158-164b
2. Sotsiologiya molodeji. Uchebnik. V.T. Lisovskogo. Sanpeterburg